

סא. מנהגנו לעשות לספר תורה תיק מעץ. תיק זה שונה קצת ממה שמצוי היום בארץ ישראל, וכשפותחים אותו לעשות הגבהה, הוא נפתח בשלשה עמודי כתיבה.

התיק מעץ לס'ת נהוג מזמן קדמון בעוד הרבה קהילות, כגון ארץ ישראל, מצרים, סוריה, בבל, לוב, בוכארה, תימן. אבל לא בכולן, כי באלג'יריה ובמרוקו ספרי התורה רק מכוסים במעיל קטיפה מפואר, כמנהג האשכנזים עד היום. [מנהג זה של מעיל הקטיפה לספר תורה, קיים בקהילות רבות אצל יהודי ספרד כמו במדינות תורכיה, איטליאנים, פורטוגזים, ועוד. ועד היום מנהגם כך – הערת הגאון רבי עזריאל מנצור]. וכן בעיר ליורנו מנהגם היה בתחילה בתיק עץ, ושינו אותו אח'כ בעקבות מעשה שהיה, כפי שסיפר מוה"ר רבי אליהו חי גז בספרו זה השלחן (עמ' רכג) ⁶¹.

⁶¹ והילך תורף הדברים : מנהגם בליורנו היה שבכל שנה בתג השבועות היו באים המלך והמלכה לבהכ"נ, ובעת הוצאת ספרי התורה היה עומד הש"ץ ובידו ס'ת והיה מסובב אותו על ראש המלך והמלכה, ומברך אותם בברכת המלכים. והנה עלה בדעת חכמי העיר לבטל את המנהג הזה כי חששו משום כבודו של הס'ת, ועשו אסיפה ועלו בהסכמה שבאותה שנה יסירו את הס'ת מתיקו ויסובבו על ראש המלך והמלכה בתיק ריק. אלא שבין משתתפי האסיפה היה יהודי אחד רשע ומסר, וסיפר למלך על כוונת היהודים, ונתכעס המלך מאד ואמר אם אמת הדבר תהיה כליה לשונאי ישראל. אמנם צור ישראל ריחם על בניו, ובליל התג גילו מן השמים בחלום לשמשי בהכ"נ על המתרחש, וצוו אותם בחלום שילכו לבהכ"נ ויחזירו את הס'ת בתוך התיק. וכך עשו, וחזרו לביתם ולא גילו את הדבר לשום אחד מבני הקהילה כקטון כגדול. והנה בבוקר באו הקהל לבהכ"נ והתפללו כנהוג, ובאו המלך והמלכה, ובהגיע העת שהתקרב אליהם הש"ץ עם הס'ת בידו לברך אותם, עמד המלך וצוה שיפתחו את התיק לראות מה יש בתוכו. וחכמי הקהל, אחותם רעדה וחלחלה, אולם הוכרחו לפתוח את התיק, והנה מצאו שיש בו ס'ת, ויתמחו מאד החכמים על הענין הזה. ואח'כ סיפר להם המלך מה שאמר לו המסר, ותיכף צוה המלך שייקחו אותו רשע להענישו ולהמיתו. ואחרי זה, גילו השמשים לחכמי הקהל על ענין החלום, ונתנו כולם שבח והודאה לשי"ת על הנס הגדול שעשה להם. ושוב גזרו אקר שמהיום לא יעשו תיק לס'ת כלל, כי לא כל שעתא מתרחש ניסא. עכת"ד הרב זה השלחן, אשר הוסיף ששמע סיפור זה מאיש אחד בליורנו ירא ה' וזה שמו חיים רועא. אולם העיר לנכון ידידי מר אליהו אלחאיף הי"ו שיש כאן דבר מוזר : בתונס, משפחה אחת בשם "סרגוסטי" נהגו מקדמת דנה לערוך כל שנה "פורים של סרגוסה" ביום י"ח בשבט, במשתה ושמחה וקריאת "מגילת סרגוסה" המתארת את נס ההצלה שאירע ליהודים בזמן קדמון בעיר סרגוסה שבספרד. ועד היום מגילה זאת קיימת בקלף אצל בני המשפחה, ועיקר הסיפור המבואר שם זהה למה שהבאתי לעיל מספר זה השלחן, ואין ביניהם אלא שינויים קלים ! ואין זה מסתבר שאותו נס התרחש בשני מקומות (סרגוסה וליורנו) ובשתי תקופות שונות, וצ"ע. ודע

וכיצד נהגו בספרד ? מצאנו רמז לזה בספר המנהיג (עמ' קנו), ח"ל :
 אף המנהג שנהגו בכל ספרד שאין בולטין עמודי ספר תורה למטה כלל אלא
 למעלה, ובגלילתה לאחר קריאתה מעמידה החזן על התיבה במקום שיושב,
 אינו מנהג כשר וראוי להעבירו ואי יישר חילי אבטיליניה. עכ"ל. וקצת קשה
 להביא הוכחה ברורה מדבריו, אך נראה לכאורה שנהגו בספרד בצורה דומה
 לצורה "האשכנזית" אלא שאין העמודים בולטים למטה. ואפשר שהיתה
 צורה שלישית שלא מוכרת לנו היום, וצ"ע.

ועיין בשו"ת איש מצליח (ח"א חיו"ד סי' לד דף מ ע"א) שהאריך
 בזה ונתן טעם למנהג התיק מפני חשש נפילה. ובנו יבלחטו"א פירש כוונתו
 (באור תורה שבט תשנ"ז סי' מט), שאמנם כמה מאמרי חז"ל במסכת מגילה
 (דף לב ע"א) - "הגולל ס"ת צריך שיעמידנו על התפר", "הגולל ס"ת
 גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים", "כשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואין
 מהדקו מבחוץ" - לא שייכים כלל לדין שסוגרים ספר התורה בתוך התיק
 ותו לא. אלא ודאי שאבותינו וקדמונינו נ"ע מתוך שחששו לנפילת ס"ת ח"ו
 הנהיגו להניחו תמיד בתיק שלו, וחכמי האשכנזים נשארו על דין הגמרא
 שס"ת גלול במטפחת ומעיל. עכ"ד. ועיין היטב במגילה שם בתוספות ד"ה
 גוללו ובחידושי הר"ן.

וכאמור לעיל, על ידי תיק ס"ת לפי מנהג תונס, ניתן לקיים הידור
 חשוב : בשעת הגבהה, התיק נפתח בפתיחה רחבה שניתן לראות שלשה
 עמודי כתיבה. כמוזכר במגן אברהם (סי' קלד סק"ג) בשם מסכת סופרים
 (פי"ד הי"ד) ו"חידושי אגודה" (דהיינו ליקוטים מספר האגודה הנדפסים בסוף
 שו"ת מהר"י ווייל). ומובא במשנה ברורה (סי' קלד סק"ח). וכ"כ בשערי
 אפרים (שער י אות יג). (ויש גם שינוי בצורה החיצונית של התיק שלנו, כי
 אין עליו כיפה, כפי שמצוי לרוב היום, אלא זר יפה). וב"ה עד היום יש בעלי
 מלאכה בא"י שממשיכים ליצור תיקים כמנהגנו.

שלא רק בתנ"ס נהגו בני משפחת סרגוסטי לערוך "פורים של סרגוסה", אלא גם בערי
 תורכיה (עיין בספרי הגר"ח פאלאג'י מועד לכל חי סי' ל אות כט ושו"ת לב חיים ח"ג
 סי' קנ). בירושלים (ספר חגים ומעשים לרבי יהודה ליב הכהן פישמן עמ' קסה, רשימת
 מנהגי ק"ק בית אל המופיעה בריש ספר דברי שלום ובריש ספר נתיבי עם אות ו) ועוד.
 וכלוח שנה הנפלא "דבר בעתו" העתיק את "מגילת סרגוסה" ביום י"ז בשבט (כי יש
 דעות אם יום פורים זה הוא ב"ז או ב"ח בשבט, וכן י"א שהמעשה היה בשנת ק"פ
 וי"א בשנת קפ"ח).